

АНАЛІЗ ВАЛОВОГО ЗБОРУ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА РІПАКУ У ПІВДЕННОМУ РЕГІОНІ УКРАЇНИ

Т.В. Пилипенко, аспірант

Миколаївський державний аграрний університет

У статті висвітлено основні показники економічної ефективності виробництва ріпаку у сільськогосподарських підприємствах півдня України та виявлено закономірності їх зміни за 2005-2009 роки. Проведено аналіз показників досягнутого і прогнозованого рівня урожайності культури.

Ключові слова: *ріпак, урожайність, економічна ефективність, собівартість.*

Постановка проблеми. Ріпак – однорічна олійна рослина родини хрестоцвітих. Сьогодні ріпак як олійна культура вирощується особливо широко в тих природних зонах, де більшість олійних культур не завжди і не скрізь надійно дозріває. Стрімке зростання посівних площ та валових зборів останніми роками простежується і у південному регіоні України, що зумовлює необхідність проведення більш детального вивчення показників економічної ефективності виробництва культури [1,2].

Зважаючи на стрімке зростання обсягу виробництва ріпаку та недостатність вивчення питання економічної ефективності виробництва культури на регіональному рівні, виникає необхідність аналізу кінцевих результатів господарювання та факторів, що зумовлюють їхню зміну.

Аналіз останніх публікацій. Різним аспектам ефективного функціонування аграрного виробництва, а також питанням економічної ефективності, розвитку виробництва окремих олійних культур, в тому числі і ріпаку, присвятили праці відомі вітчизняні вчені Абрамик М.І., Благодатний В.І., Вишнівський П.С., Гайдуцький П.І., Губський Б.В., Дудар Т.Г., Зіновчук В.В., Коваленко Ю.С., Колузанов К.В., Лазня В.І., Мармуль Л.О., Митченко О.О., Перегінець В., Побережна А.А., Саблук П.Т., Топіха І.Н., Фаїзов А.В., Червен І.І. та інші науковці.

Дослідження в галузі ріпаківництва проводять наукові працівники Миколаївського інституту АПВ: вивчають сортовий склад та оптимальну насиченість сівозмін ріпаком.

Метою даної статті є аналіз динаміки зміни економічної ефективності виробництва ріпаку у південному регіоні України та виявлення основних факторів, що впливають на неї.

Теоретико-методологічною базою проведення дослідження є положення сучасної економічної теорії, законодавчі та нормативні акти України, наукові розробки та публікації вітчизняних і зарубіжних вчених з питань підвищення ефективності агропромислового виробництва галузі ріпаківництва. Аналіз проводився за даними Державного комітету статистики України.

Результати досліджень. За останні декілька років обсяги виробництва ріпаку в Україні зросли значною мірою. За період 1990-2009 рр. посівні площі ріпаку в Україні збільшилися у 12 разів, а валовий збір – у 14,4 рази.

Слід відмітити, що зі зростанням обсягу виробництва ріпаку в Україні, не зважаючи на незначне коливання, спостерігається позитивна динаміка питомої ваги південного регіону в обсягах виробництва ріпаку, в середньому за 2005-2009 рр. цей показник складає 23% (рис. 1).

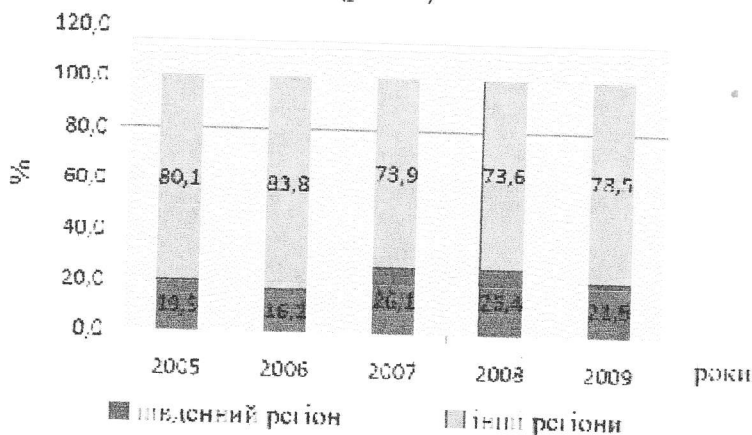

Рис. 1. Питома вага південного регіону у загальному обсязі виробництва ріпаку

Питома вага кожної адміністративно-територіальної одиниці у загальній структурі обсягу виробництва ріпаку на півдні України також не однакова (табл. 1).

Таблиця 1

Структура обсягу виробництва та грошової виручки від реалізації ріпаку у південному регіоні, %

Області	2007 р.		2008 р.		2009 р.	
	Грошова виручка	Обсяг виробництва	Грошова виручка	Обсяг виробництва	Грошова виручка	Обсяг виробництва
Всього	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
АР Крим	9,5	9,8	5,7	5,7	6,1	6,8
Запорізька	16,8	16,2	10,0	9,8	10,8	10,7
Херсонська	16,1	16,5	16,0	15,1	17,1	16,9
Одеська	36,6	38,3	40,8	41,8	48,7	51,0
Миколаївська	21,0	19,3	27,4	27,6	17,3	14,7

Як бачимо, найбільшу питому вагу мають підприємства Одеської та Херсонської областей, їх частка у загальній структурі обсягу виробництва та грошової виручки від реалізації ріпаку у південному регіоні постійно збільшується, що свідчить про інтенсивне нарощування обсягів виробництва культури у цих адміністративно-територіальних одиницях. Обсяги виробництва культури у АРК, Запорізькій та Миколаївській областях, навпаки, знижуються.

Наочно динаміку обсягу виробництва ріпаку у південному регіоні проілюстровано на рисунку 2.

У цілому по Україні рекордний урожай, який склав 2,8 млн тонн зафіксовано у 2008 році. Проте вже у 2009 році підприємства знизили виробництво на 36% до 1,8 млн тонн.

Обсяги виробництва ріпаку знизилися і у південному регіоні. Так, зниження цього показника у 2009 році відносно 2008 року склало 356 тис. тонн. Провівши індексний аналіз валового збору ріпаку в сільськогосподарських підприємствах південного регіону, було визначено індекси та абсолютні прирости валового збору вказаної культури, а також фактори, від яких вона залежить (табл. 2).

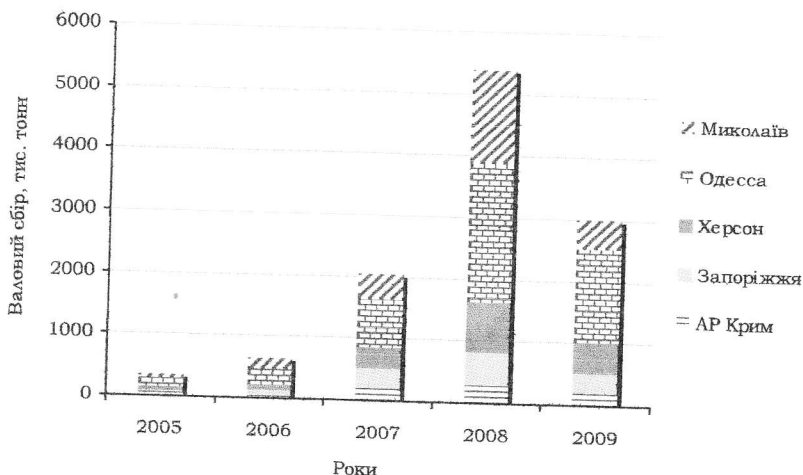

Рис.2. Динаміка валового збору ріпаку у південному регіоні

Таблиця 2

Індекси та абсолютні прирости валового збору ріпаку

Показники	Індекси	Абсолютні прирости, тис. тонн
Валовий збір, ц	0,531	-356,00
Урожайність, ц /га	0,832	-81,73
Посівна площа, га	0,647	-268,22
Структурні зрушення	0,988	-6,04

На основі розрахованих даних можна зробити висновок, що валовий збір ріпаку в сільськогосподарських підприємствах регіону у 2009 році порівняно з 2008 роком зменшився на 46,9% або на 356 тис. тонн. Зміна відбулася за рахунок зниження урожайності культури на 16,8%, що призвело до втрати 81,73 тис. тонн врожаю. Зменшення площі, відведеної під ріпак, призвело до зменшення обсягів валового збору на 268,22 тис. тонн у фізичному еквіваленті, а погіршення структури посівів – на 6,04 тис. тонн.

Слід звернути увагу на те, що значною мірою на зниження обсягу валового збору ріпаку вплинуло зменшення посівних площ під даною культурою. Цей факт можна пояснити тим,

що низькі температури в грудні та навесні 2009 року призвели до вимерзання посівів. Окрім того, зниженню обсягів виробництва ріпаку сприяло скорочення попиту на нього з боку країн ЄС.

Крім посівних площ на обсяг виробництва ріпаку у Південному регіоні України значною мірою вплинуло зниження урожайності культури. Тому доцільно провести аналіз показників досягнутого рівня і виконання плану з урожайності культури.

При аналізі виконання плану з урожайності культур потрібно насамперед оцінити її рівень по областях та регіону в цілому. Для цього порівнюють фактичні показники урожайності з плановими по культурі, а також показники окремих областей між собою та із загальнорегіональними показниками (табл. 3).

Таблиця 3

Показники досягнутого рівня і виконання плану з урожайності культури

Область	У середньому за 2005-2009 рр.	2008 рік	2009 рік		Відхилення (+; -)		
			прогноз [3]	фактично	від прогнозу	від 2008 року	від середнього рівня
АРК	11,1	11,4	13,0	10,1	-2,9	-1,3	-1,0
Запоріжжя	15,0	16,7	13,0	18,1	5,1	1,4	3,1
Херсон	12,3	13,4	13,0	11,5	-1,5	-1,9	-0,8
Одеса	15,3	17,7	13,0	14,7	1,7	-3,0	-0,6
Миколаїв	15,5	18,1	13,0	12,6	-0,4	-5,5	-2,9
Всього	14,3	16,4	13,0	13,9	0,9	-2,5	-0,4

Отже, в цілому по південному регіону фактична урожайність за 2009 рік перевищувала планову на 0,9 ц/га, проте цей же показник є меншим від аналогічного показника за 2008 рік на 2,5 ц/га, а від середнього рівня за останні 5 років – на 0,4 ц/га. Позитивна динаміка підвищення урожайності ріпаку спостерігається лише у Запорізькій області. Фактична урожайність ріпаку в Одеській області також перевищує планову, проте є нижчою за показники минулих років. Істотно зменшилася урожайність культури у Миколаївській, Херсонській областях, а також у АРК.

Разом з цим поступово знижується і економічна ефективність виробництва ріпаку у Південному регіоні (табл. 4).

Таблиця 4

Показники економічної ефективності виробництва ріпаку у Південному регіоні України

Показники	2007 р.	2008 р.	2009 р.	Темп росту, %	
				2008 р.	2009 р.
Урожайність, ц/га	12,0	16,6	13,9	138,5	84,3
Собівартість 1 ц, грн:					
- виробнича	96,6	106,9	159,4	110,6	149,1
- реалізованої продукції	116,5	136,4	179,5	117,1	131,6
Ціна реалізації 1 ц, грн	156,6	215,4	224,5	137,6	104,2
Прибуток ,грн:					
- на 1 ц	40,1	79,0	45,0	197,1	56,9
- на 1 га	444,1	1140,5	611,1	256,8	53,6
- на 1 грн виробничих витрат на виробництво ріпаку	384,5	644,7	274,9	167,7	42,6
Виробничі витрати на 1 га, грн	1155,0	1769,1	2222,7	153,2	125,6
Рівень рентабельності виробництва, %	34,4	57,9	25,1	23,5	-32,9
Рівень товарності, %	92,7	87,2	97,4	-5,5	10,2
Рентабельність продажу, % (цінова конкурентоспроможність)	25,6	36,7	20,0	11,1	-16,6
Витрати на збут	18,1	20,4	24,1	112,3	118,3

Про зниження ефективності виробництва культури свідчить те, що темп зростання собівартості продукції перевищує темп зростання реалізаційної ціни. Разом з тим зменшується урожайність, величина прибутку, знижується рівень рентабельності виробництва та продажу культури.

Висновки. Південний регіон має ґрунтово-кліматичні умови, що відповідають біологічним вимогам рослин ріпаку, сприятливі для нормального росту та розвитку як озимого, так і ярого сортів. Частка південного регіону у структурі обсягу виробництва ріпаку у загальному обсязі виробництва по Україні в середньому за 2005-2009 рр. складає 23%.

За останні 5 років обсяги виробництва ріпаку в регіоні постійно зростали. Проте у 2009 році зниження цього показника відносно 2008 року склало 356 тис. тонн. Описані зміни відбулися, головним чином, за рахунок зниження урожайності та зменшення посівних площ. Цей факт можна пояснити тим, що низькі температури призвели до вимерзання посівів. Окрім того, зниженню обсягів виробництва ріпаку сприяло скорочення попиту на нього з боку країн ЄС.

Економічна ефективність виробництва ріпаку у південному регіоні поступово знижується. Про що свідчить перевищення темпу зростання собівартості продукції над темпом зростання реалізаційної ціни. Разом з тим зменшується урожайність, величина прибутку, знижується рівень рентабельності виробництва та продажу культури.

Література:

1. Дишлюк С. М. Значення виробництва ріпаку і продукції його переробки у забезпеченні продовольчої безпеки та економічної стійкості України / С. М. Дишлюк // Актуальні проблеми економіки. — 2009. — № 12 (102). — С. 61—72.
2. Дубель А. В. Особливості та економічна ефективність вирощування ріпаку / А. В. Дубель // Інноваційна економіка. — 2009. — № 4. — С. 88—91.
3. Програма розвитку ріпаківництва в Україні на 2008-2015 рр [Електронний ресурс] : за станом на 21 лютого 2006 року / Міністерство аграрної політики України. — Режим доступу : <http://www.minagro.gov.ua/page/?7207>.